

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ชีวประวัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ชีวประวัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาสังคมหลายด้านใน จังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาสังคมและพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีคิดหลายมิติในการเผยแผ่หลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนจึงได้ประสบความสำเร็จด้วยดี บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่เด่นชัดของท่านเป็นที่กล่าวถึงและยึดถือเป็นตัวอย่างได้เป็นอย่างดี

ชีวประวัติการและปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) จึงเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะทำให้ทราบถึงชีวประวัติ ข้อวัตรปฏิบัติ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างละเอียดโดยแล้วยังเป็นการช่วยเผยแผ่เกียรติคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้อีกด้วย ท่านในฐานะเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาพระพุทธศาสนา ได้สร้างคุณประโยชน์ไว้ให้แก่สังคมโลกและพระพุทธศาสนาไว้อย่างมากมาย อีกทั้งได้เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี ชีวประวัติ ข้อวัตรปฏิบัติของท่านทำให้มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพียงแต่จะศึกษาชีวประวัติและผลงานของท่านอย่างลุ่มลึกให้ครบทุกมิติ ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นศึกษาชีวประวัติมีประเด็นดังต่อไปนี้

ชาติกำเนิดของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) หรือ เจื่อม พานิช ท่านเกิดวันอาทิตย์ที่ ๒๗ พฤษภาคม ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปี มะเมีย บรรพบุรุษทางฝ่ายบิดามาจากเมืองจีน จากมณฑลฮกเกี้ยน แต่เดิมแซ่โซว หรือ ช่อ ออกเสียงแต่จื๊วเป็นแซ่ไค้ว ต่อมา มีพระราชบัญญัตินามสกุลในรัชกาลที่ ๖ ทางข้าราชการเขาเปลี่ยนให้เป็นนามสกุล พานิช เพราะตอนนั้นที่มีอาชีพค้าขายมีแต่บิดาของท่านเท่านั้น ส่วนบรรพบุรุษฝ่ายมารดาเดิมเป็นคนไทย ชาวท่าฉางอพยพมาจาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ย้ายมาอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีตอนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และท่านทั้งสองมีความมั่นคงในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง อันเป็นที่มาของชาติกำเนิดของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) บิดาชื่อ นายเซียง นามสกุลพานิช มารดาชื่อ นางเคลื่อน นามสกุลพานิช มีน้องชาย ๑ คน

ชื่อ นายนายยี่เกย พานิช (ธรรมทาส นามสกุลพานิช) มีน้องสาว ๑ คน ชื่อนางกิมซ้อย นามสกุลพานิช ภายหลังได้สมรสเปลี่ยนใช้นามสกุลเหมะกุล^๒

การศึกษาในโรงเรียน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาระหว่างการครองสมณเพศดังนี้ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้รับการศึกษา ก ข ก กา และมูลบทบรรพกิจ การเรียนชกมวย เมื่อเข้าสู่วัยเรียน โดยเรียนที่โรงเรียนวัดเหมือนกับเด็กโดยทั่วไป ในรัชกาลที่ ๕ คือ เมื่ออายุ ๗ ขวบ บิดาของท่านได้นำท่านไปเข้าเรียนชั้นต้นที่วัดเหนือ (โพธาราม) อำเภอเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นเด็กที่รักการเรียนเป็นผู้ที่สนใจค้นคว้าชีวิตต่างๆ ด้วยตนเองตลอดจนกระทั่งถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่โรงเรียนสารภีอุทิศ

การเรียนหนังสือในโรงเรียนสมัยนั้นท่านเรียนไม่ค่อยเก่งนักแต่สามารถสอบได้ทุกครั้ง เครื่องแบบของนักเรียนสมัยนั้นใช้เสื้อสีขาว กางเกงขาสั้นสีดำ มีหูสำหรับร้อยเข็มขัด มีกระเป๋่า จากการบันทึกของครูใหญ่ในสมุดพกชั้นประถมศึกษา ระบุการเรียน อุปนิสัย ความประพฤติของท่านว่า ไม่ชอบอยู่เฉย ทำทางองอาจ ในเวลาทำงานมักชวนเพื่อนคุย มารยาทพอใช้ ทำงานสะอาดเรียบร้อย มีความขยัน ทำงานรวดเร็ว ไม่เคยรังแกเพื่อน ไม่ต้องบังคับให้มาเรียน ความจำดี ชอบทำสิ่งที่จริง

ขณะที่อายุ ๑๖ ปี บิดาท่านถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ท่านจึงต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยทางบ้านค้าขาย ท่านเรียนจบเพียงแค่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่โรงเรียนสารภีอุทิศโรงเรียนประจำวัดและไม่ได้เรียนต่ออีกเพราะถ้าถูกทุกคนเรียนหมดจะไม่มีใครช่วยงานที่บ้านเพราะบิดาเสียชีวิตไปก่อนแล้ว ส่วนมารดาชราและป่วยด้วย กิจการทั้งหมดท่านต้องรับผิดชอบ ที่บ้านท่านได้เปิดร้านขายหนังสือหลายประเภท อย่างเช่น หนังสือของเทียนวรรณ ก.ศ.ร. กุหลาบ หนังสือของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส หนังสือนักธรรมชั้นตรี โท เอก หนังสือที่รับมานั้นท่านอ่านทั้งหมดทำให้ท่านพูดเรื่องธรรมะได้เก่งรวมทั้งมีความสนใจอยู่แล้วเป็นต้นทุน ร้านที่ท่านขายอยู่นั้นคนจะมาสนทนาธรรมด้วยกันเป็นประจำทำให้ท่านกลายเป็้นนักวิจารณ์ธรรมได้ถูกต้องที่สุดเพราะท่านได้ศึกษาค้นคว้าหนังสือธรรมมาอ่านและทำความเข้าใจถึงแม้ว่าอายุยังน้อยที่สุดในกลุ่มผู้ที่สนใจธรรมด้วยกัน

การครองสมณเพศ ท่านอุปสมบทที่วัดนอก (วัดอุบล) วันอาทิตย์ที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๖๕ แล้วมาจำพรรษาอยู่ที่วัดใหม่ (พุมเรียง) พระครูโสภณเจตติการาม (คง วิมล) เป็นพระอุปัชฌาย์พระปลัดท่ม อินทโชโต เจ้าอาวาสวัดนอก (อุบล) และพระครูศักดิ์ ฐมมฤทธิโต

^๒อินทวรรณ เชยชื่นสกุล, ท่านพุทธทาสกับอำนาจวัตถุนิยม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

เจ้าอาวาสวัดหัวคู (วินัย) เป็นพระคู่สวด ตั้งฉายาว่า อินฺทปญฺโญ ท่านตั้งใจบวชเพียงแค่ ๓ เดือน เมื่อบวชแล้วในช่วงเช้าพรรษาท่านแสดงพระธรรมเทศนาให้ชาวบ้านฟังตลอดพรรษา พร้อมด้วยการเรียนนักธรรมชั้นตรีเมื่อออกพรรษาแล้วท่านไม่ได้ลาสิกขาตามที่ตั้งใจเอาไว้ เพราะในเดือนมีนาคม ๒๔๗๐ น้องชายของท่าน คือ ธรรมทาส ปิดเทอมได้มาอยู่ที่บ้านไม่ไปเรียนต่อจึงรับผิดชอบเรื่องทางบ้านท่านไม่ลาสิกขาไม่มีปัญหาอะไร ท่านจึงเริ่มเรียนต่อนักธรรมจนกระทั่งจบนักธรรมชั้นเอกและได้ขึ้นไปศึกษาที่กรุงเทพมหานครเพื่อเรียนภาษาบาลีเป็นจำนวน ๒ ครั้ง การไปครั้งแรกไปอยู่ได้แค่ ๒ เดือน ครั้งที่ ๒ ได้ไปเรียนภาษาบาลีได้เปรียญธรรม ๓ ประโยคโดยพักอยู่ที่วัดปทุมคงคาเหมือนครั้งแรก ท่านเป็นผู้ที่ชอบการศึกษามาก เช่น การศึกษาพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน คริสต์ศาสนา ปรัชญา วัฒนธรรมตะวันตก จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ โหราศาสตร์และโบราณคดี เป็นต้น หลังจากที่ได้สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยคแล้ว ได้ออกจากกรุงเทพมหานครไปอยู่วัดร้างตระพังจิก ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ตั้งชื่อว่า สวนโมกข์ (พุมเรียง) ท่านได้เขียนหนังสือตามรอยพระอรหันต์ ลงในหนังสือพุทธศาสนารายไตรมาส ได้ศึกษาค้นคว้าตีความในพระไตรปิฎกเพิ่มเติมเขียนหนังสือมากมาย พร้อมกันนั้นได้ทดลองการปฏิบัติอย่างจริงจังเพราะท่านอยู่รูปเดียวไม่มีใครรบกวนจนเด็กแถวนั้นเรียกท่านว่าพระบ้า

ท่านต้องการขยายงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปอีก จึงย้ายมาอยู่ที่สวนโมกข์ (ไชยา) ได้รับนิมนต์ให้ไปแสดงธรรมที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร อภิปรายธรรมกับ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ “เรื่องการทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม” และ “เรื่องการทำงานด้วยจิตว่าง” กลายเป็นวิวาทะกันทำให้ชื่อของท่านเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ท่านดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังเพื่อให้สวนโมกขพลารามเป็นแหล่งศึกษาธรรมะ ดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างทุกอย่างจะเน้นเป็นหลักธรรม และปรีชาธรรมทั้งหมด อย่างเช่น โรงมหรสพทางวิญญูณ ซึ่งท่านให้ชื่อว่า “โรงหนัง” เมื่อเข้าไปดูภายในนั้นจะเจอภาพดอกบัวที่เบ่งบานอยู่ในจิตใจ ท่านได้ตั้งชื่อภาพนี้ว่า “จงรู้จักตัวเอง” ส่วนภายในวัดเมื่อเดินเข้ามาที่ซุ้มประตูจะเห็นเสา ๕ ต้นที่ตั้งเด่นอยู่ท่านนำมาเป็นสื่อในการสอนธรรมะ คือ ธรรมที่อยู่ในหมวด ๕ ทั้งหมดสิ่งเหล่านี้ท่านนำมาเป็นสื่อในการสอนธรรม นอกเหนือจากการแสดงธรรมของท่านที่เน้นเพื่อให้คนเข้าใจธรรมได้ง่ายขึ้น

ข้อวัตรปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) นั้นจากการสัมภาษณ์ พระภิกษุโพธิคุณ ได้กล่าวไว้ว่า ท่านตื่นจากการจำวัด (ตื่นนอน) แต่เป็นการตื่นอย่างเฉิบๆ ยากที่ใครจะรู้ได้ ท่านทำภารกิจส่วนตัวเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นประมาณ ๐๕.๐๐ นาฬิกา ได้ออกไปปลูกผักๆ ให้ต้นขึ้นทำงานหรืออ่านหนังสือ แล้วออกไปเดินบริเวณวัด เวลาประมาณ ๐๖.๐๐ นาฬิกา มีแสงสว่างมากพอจะกลับไปทำงานเกี่ยวกับหนังสือจนถึงเวลา ๐๗.๓๐ นาฬิกา

เมื่อถึงเวลา ๐๘.๐๐ นาฬิกา เป็นเวลาฉันอาหารเช้า (จังหัน) เมื่อนั้นเสร็จจอนุโมทนาเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นใช้เวลาสนทนาเชิงอบรมธรรมเป็นประจำวัน เมื่อถึงเวลา ๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ นาฬิกา ท่านจึงสร้งน้ำแล้วเดินตรวจบริเวณวัด ท่านไม่ฉันเพลถ้าจะมีบ้างก็มีเพียงแต่ของว่างเล็กๆ น้อยๆ เช่น น้ำมะพร้าวอ่อนเพียงแก้วเดียว

เมื่อถึงเวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกา เป็นเวลาสวดมนต์เย็นที่ธรรมศาลา เมื่อจบการสวดมนต์แล้ว จะมีการสนทนาก่อนการอบรมภิกษุสามเณรตามสมควร การอบรมตอนกลางคืนจะใช้เวลา ๑ ชั่วโมง เมื่อถึงเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ นาฬิกา ต่างแยกย้ายกลับที่พักเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว และท่านจะทำงานต่อไปจนถึงเที่ยงคืนหรือบางคืนล่วงเข้าถึงวันใหม่จึงจำวัด คืนหนึ่งๆ ท่านกำหนดเวลาจำวัดเพียง ๔ ชั่วโมง ท่านปฏิบัติอย่างเรียบง่ายแต่เข้มแข็งและจริงจังในรูปแบบที่เรียกว่า “เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง” เช่น การดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้ทรัพย์สิน มีจีวรเพียง ๓ ผืน เวลาเดินไปแสดงพระธรรมเทศนาที่ไหนเมื่อถูกฝนเปียกปอนจะนั่งแสดงพระธรรมเทศนาจนเนื้อตัวและจีวรแห้งไปเอง ท่านมีความละเอียดอ่อนอันลึกซึ้ง อีกประการหนึ่ง คือ ท่านจำวัดโดยที่ไม่ใช้หมอนแต่นำท่อนไม้มาเป็นหมอนท่านเรียกว่าการหนุนหมอนไม้ โดยให้เห็นความเชื่อมั่นในพุทธวจนะที่ว่า “กลิ้งค รูปทาน ภิกขเว วิหารถ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้มีท่อนไม้เป็นหมอนเถิดเมื่อมีท่อนไม้เป็นหมอน มารจักไม่ได้โอกาส”^๓

ท่านได้รับสมณศักดิ์ตามลำดับดังนี้ คือ

๑. พระครูอินทปัญญาจารย์ พ.ศ. ๒๔๘๕

๒. พระอริยนั้นทมนี พ.ศ. ๒๔๙๓

๓. พระราชชยภิกขุ พ.ศ. ๒๕๐๐

๔. พระเทพวิสุทธิเมธี พ.ศ. ๒๕๑๔

๕. พระธรรมโกศาจารย์ พ.ศ. ๒๕๓๐

ท่านได้รับปริญญาทางโลก ๗ สาขาดังนี้ คือ

๑. พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒

๒. อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาสาสนาและปรัชญา จากมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๒๘

๓. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๘

^๓ สัมภาษณ์ พระภาวนาโพธิคุณ, เจ้าอาวาสวัดสวนโมกขพลาราม, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๔. ศิลปศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๒๕

๕. อักษรศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๐

๖. การศึกษาดุขฎิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๒

๗. ศิลปศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๖

จนกระทั่งท่านมรณภาพเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เวลา ๑๑.๒๐ นาฬิกา ณ สวนโมกขพลาราม (ไชยา) ตำบลเมล็ด อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี สิริอายุรวม ๘๗ ปี ๖๗ พรรษา ก่อนมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ท่านได้ทำพินัยกรรมเพื่อให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ในเรื่องการจัดการศพให้เป็นธรรมดาที่สุด คือ^๔

๑. ให้พระครูปลัดศีลวัฒน์ (โพธิ์ จนฺทสโร) เป็นผู้จัดการศพ

๒. ให้ละเว้นการขอพระราชทานโกศ และทำพิธีอย่างอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในพินัยกรรม

๓. ให้เก็บศพในโลง ปิดมิดชิด ละเว้นการเปิดดู เว้นพิธีรดน้ำศพ เว้นการฉีดยาศพ เว้นพิธีสวดศพ

๔. ให้เผาศพในบริเวณเขาพุทธรอง โดยปักเสาสี่มุมและคาดผ้าขาวเป็นเพดานเท่านั้น มิให้สร้างเป็นลักษณะอื่นยิ่งไปกว่านี้ กระดูกทั้งหมดให้นำไปเก็บไว้ในที่ที่ทำไว้ในศาลาธรรมโฆษณ์แห่งเดียว และเทซีเมนต์ทับ สำหรับถ้ำนั้นให้แบ่งเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งให้นำไปโปรยที่ช่องอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย ส่วนที่สองให้นำไปโปรยที่ต้นน้ำตาปี (เขาสก) อำเภอพนม ส่วนที่สามให้นำไปบนภูเขาประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๕. ให้จัดการศพของข้าพเจ้าตามที่ได้สั่งไว้ในพินัยกรรมนี้ มิให้จัดการอย่างอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วนี้

^๔พุทธทาสภิกขุ, มรดกที่ฝากไว้, (นนทบุรี : กองทุนปัญญานันทธรรม ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, ๒๕๓๘), หน้า ๔- ๖.

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ทราบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ขอให้ท่านได้ให้ข้อมูลที่ท่านทราบเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ต่อไป

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....เพศ.....
อายุปี สถานที่/วัด.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....ศาสนาที่นับถือ.....
อาชีพ.....การศึกษา.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวข้องกับประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

๑. ประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ระยะต้น (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๕ – ๒๔๘๕)

๑.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ช่วงอุปสมบทใหม่

๑.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ช่วงศึกษาอยู่กรุงเทพมหานคร

๑.๓ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ช่วงกลับมาอยู่สวนโมกข์เก่า (วัดร้างตระพังจิก)

๒. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ระยะกลาง (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๖ – ๒๕๒๕)

๒.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ช่วงสร้างสวนโมกข์ใหม่

๒.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
ช่วงบทบาทรุ่งเรืองของสวนโมกข์

๓. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ระยะเวลา (ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๖)

๓.๑ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ช่วงก่อนอาพาธ

๓.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ช่วงบั้นปลายชีวิต

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ต่อสังคมไทย

๑. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ

๑.๑ การเป็นต้นแบบในการปฏิบัติธรรม

๑.๒ การเป็นต้นแบบในการสวดมนต์ภาวนา

๑.๓ การเป็นต้นแบบในการศึกษา

๒. การเผยแพร่ด้วยเทคนิควิธีการและสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์

๒.๑ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการเที่ยวสั่งสอน

๒.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการพูด

๒.๓ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางด้านสื่อวิทยุกระจายเสียง

๒.๔ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อศิลปะและเอกสารสิ่งพิมพ์

๓. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยกลุ่มบุคคล

๓.๑ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชาวไทย

๓.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามโครงการขององค์กร

๓.๓ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาชาวต่างชาติต่างประเทศ

๓.๔ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามโครงการพระธรรมทูต

ตอนที่ ๔ ข้อคำถามเกี่ยวกับผลกระทบจากบทบาทของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

๑. ผลกระทบด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

๑.๑ ผลกระทบด้านศาสนบุคคล

๑.๒ ผลกระทบด้านศาสนธรรม

๑.๓ ผลกระทบด้านศาสนวัตถุ

๑.๔ ผลกระทบด้านศาสนพิธี

๒. ผลกระทบด้านการศึกษา

๒.๑ ผลกระทบด้านแนวคิดทางการศึกษา

๒.๒ ผลกระทบด้านการศึกษาฝ่ายโลกิยะ

๒.๓ ผลกระทบด้านการศึกษาฝ่ายโลกุตตระ

๓. ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓.๑ ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

๓.๒ ผลกระทบด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า

๓.๓ ผลกระทบด้านแนวคิดการอาศัยธรรมชาติเพื่อเข้าถึงธรรม

ขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์

พระไพโรจน์ อตุโล (สมหมาย)

ภาคผนวก ค

ภาพการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

และภาพสถานที่สำคัญในสวนโมกขพลาราม

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์ พระนุ้ย สมปนฺโน,พระประจำวัดสวนโมกขพลาราม,
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาณเทียร มนฺติโร,
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนโมกขพลาราม, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๓ สัมภาษณ์ พระคัมภีรญาณ อภิบุญโญ, เจ้าอาวาสวัดป่าสุทธนฤตา,
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๔ สัมภาษณ์ พระเมธี สุเมธโส, พระประจำสวนโมกขนิมิตนาถา,
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๕ สัมภาษณ์ พระครูภาวนาสันติคุณ,เจ้าอาวาสวัดศานติ - ไมตรี,
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๖ สัมภาษณ์ พระครูภาวนาสันติคุณ,เจ้าอาวาสวัดศานติ - ไมตรี,
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๗ สัมภาษณ์ เมตตา พานิช, ประธานกรรมการมูลนิธิธรรมทาน,
๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ภาพที่ ๘ โรงมหรสพทางวิทยุญาณสื่อการสอนธรรมในสวนโมกขพลาราม

ภาพที่ ๕ โรงปั้นภาพเพื่อการสอนธรรมะในสวนโมกขพลาราม

ภาพที่ ๑๐ สระมะพร้าวนาฬิกาเพื่อการสอนธรรมในสวนโมกขพลาราม